

Հոյհաննես Թումանյան

ԼՈՌԷՑԻ

ՍԱԳՐՈՆ

Էն Լոռու ձորն է, ուր հանդիպակաց
 Ժայռերը՝ խորունկ նոթերը կհտած՝
 Դեմ ու դեմ կանգնած, համառ ու անթարթ
 Հայացքով իրար նայում են հանդարտ:

Նըրանց ոտքերում՝ գազազած գալի՝
 Գալարվում է գիժ Դև-Բեդը մոլի,
 Խելագար թըռչում քարերի գըլխով,
 Փըրփուր է թըքում անգուսպ երախով,
 Թըքում ու զարկում ժեռուտ ափերին,
 Փընտրում է ծաղկած ափերը հին-հին,
 Ու գոռում գիժ-գիժ.
 — Վա՛ 2-վի՛ 22, վա՛ 2-վի՛՛ 22... .

Մութ անձավներից, հազար ձևերով,
 Քաջքերն անհանգիստ՝ հըտպիտ ձայներով
 Դևի հառաչքին արձագանք տալի,
 Ծաղրում են նըրա գոռոցն ահռելի
 Ու կըրկնում են գիժ-գիժ.
 — Վա՛ 2-վի՛ 2, վա՛ 2-վի՛՛ 2... .

Գիշերը լուսնի երկչոտ շողերը
 Հենց որ մըտնում են էն խավար ձորը՝
 Ալիքների հետ խաղում դողալով,

Անհայտ ու մռայլ մի կյանքի գալով՝
Ոգի է առնում ամեն բան էնտեղ,
Շընչում է, ապրում և մութն և ահեղ:

Էն տախտի վըրա աղոթում մի վանք:
Էն ժայռի գըլխին հըսկում է մի բերդ,
Մութ աշտարակից, ինչպես զարհուրանք,
Բուի կըռինչն է տարածվում մերթ-մերթ,
Իսկ քարի գլխից, լուռ մարդու նման,
Նայում է ձորին մի հին խաչարձան:

II

Էն ձորի միջին ահա մի տընակ:
Էնտեղ այս գիշեր Սաքոն է մենակ:
Հովիվ է Սաքոն, ունի մի ընկեր.
Սատանի նման՝ նա էլ էս գիշեր
Գընացել է տուն: Մարերի չոքա՛ն—
Գյուղիցը հեռու, հազար ու մի բան,
Ով գիտի՝ պարկում շընալի՞ր չըկար,
Ա՞ղ էր հարկավոր ոչխարի համար,
Ուզեց զոքանչի ձըվածե՞ղ ուտել,
Թե՞ նըշանածին շատ էր կարոտել—
Ոչխարը թողել՝ գնացել է տուն:
Այնինչ՝ համկալը հենց առավոտը
Դեպի սարերը քշեց իր հոտը:

Ու Սաքոն անքուն,
Թաց տըրեխները հանել է, քերել,
Գուլպան բուխարու վըրա կախ արել
Ու թինկը տըվել,
Մեն- մենակ թըրթվել:

III

Թեկուզ և մենակ լինի փարախում,
Աժդահա Սաքոն ընչի՞ց է վախում:
Հապա մի նայի՛ր հըսկա հասակին,
Ո՛նց է մեկնըվել: Ասես ահագին
Կաղնըքի լինի անտառում ընկած:
Իսկ եթե տեղից վեր կացավ հանկարծ,
Գըլուխը մեխած մահակը ձեռին՝
Ձեն տարավ, կանչեց զալում շըներին
Ու բիրտ, վայրենի կանգնեց, ինչպես սար,
Էնժամ կիմանաս, թե ընչի համար
Թե՛ գող, թե՛ գազան, հենց դատարկ վախից,
Հեռու են փախչում նըրա փարախից:

Ու իրեն նըման իրեն ընկերներ
Ապրում են սիրով երեխուց ի վեր:
Աստծու գիշերը գալիս են հանդեն,
Փետ են հավաքում, վառում են օդեն,
Շըհուն ու պըկուն խառնում են իրար,

Ածում են, խաղում, խրնդում միավար . . .

IV

Բայց խուլ ու խավար օդում էս գիշեր
Մենակ է Սաքոն ու չունի ընկեր:
Բուխարու կողքին լուռ թինկը տըված
Մըտածում է նա . . . ու մին էլ հանկարծ,
Որտեղից որտեղ, էն ձորի միջին
Միտն եկան տատի զըրույցները հին . . .
Միտն եկան ու մեր Սաքոն ակամա
Սկսավ մըտածել չարքերի վըրա,
Թե ինչպես ուրախ խըմբով միասին,
Ծուռը ոտներով գիշերվան կիսին,
Թուրքերի կանանց կերպարանք առած,
Երևում են միշտ միայնակ մարդկանց . . .
Կամ ինչպես քաջքերն այրերի մըթնից,
Երբ նայում է մարդ քարափի գըլխից
Կամ թե ուշացած անցնում է ձորով,
Խաբում են, կանչում ծանոթ ձայներով,
Ու մարդկանց նըման խընջույք են սարքում,
Ջուռնա են ածում, թըմբուկ են զարկում . . .
Ու տատի խոսքերն անցյալի հեռվից
Ուրվաձայն, երկչոտ հընչեցին նորից.

— Կասեն՝ Սաքո՛, մեզ մոտ արի,

Արի՛ մեզ մոտ հարսանիք.

Տե՛ս, ինչ ուրախ պար ենք գալի,

Միրուն ջահել հարսն-աղջիկ:

Ինձ մոտ արի՛ ձվածեղ անեմ . . .

Ինձ մոտ արի՛ բըլիթ տամ . . .

Ես քո հոքիրն . . . ես քո նանն եմ . . .

Ես էլ ազիզ բարեկամ . . .

Սաքո՛, Սաքո՛, մեզ մոտ արի,

Էս աղջիկը, տե՛ս ինչ լավն ա . . .

Տե՛ս, ինչ ուրախ պար ենք գալի,

Տարա-նի-նա՛ . . . տարա-նա-նա՛՛ . . .

Ու խոլ պատկերներ տրգեղ, այլանդակ,

Անհեթեթ շարքով, խուռներամ, անկարգ,

Ծանրաշարժ եկան Սաքոյի դիմաց

Երևութք եղան, անցնում են կամաց,

Խավար ու դանդաղ, ըստվերների պես,

Չար ժըպիտներով ժանտ ու սևերես . . .

V

Սրընթաց պախրա՛, թե գայլ գիշատիչ

Շեշտակի անցավ փարախի մոտով,

Այծյա՛ մը հանկարծ մոտակա ժայռից

Անդունդը մի քար գըլորեց ոտով,
Գիշերվան հովից տերևն էր դողում,
Երկչոտ մուկի՞ կը վազեց պուճախում,
Թե՞ ոչխարների թույլ մընչոցն էր այն,—
Սաքոյին թըվաց, թե մի ոտնաձայն
Եկավ ու կանգնեց փարախի վըրա,
Կանգնեց ու լըռեց . . .
Ականջ դըրավ նա . . .

VI

— Ո՞վ հող թափեց բուխուրակից.
Էն ո՞վ նայեց լիսաձակից . . .
Էս ո՞վ կըտրից անցավ թեթև,
Շունչ է քաշում դըռան ետև . . .
— Ո՞վ ես, էհե՛յ . . . ի՞նչ ես անում.
Ի՞նչ ես լըռել, ձեն չես հանում . . .

Պատասխան չըկա. լըռության միջում
Ձորագետն է միայն մըրափած վըշշում:
— Հա՛, իմացա, Գեվոն կըլնի.
Իմ շան ահից ո՞վ սիրտ կանի . . .
Վախեցնում է . . . հա՛, հա՛, հա՛, հա՛ . . .
— Գևո՞ . . .

Ձեն - ձուն չկա:

Միայն ահավոր լրություն միջում
Ձորագետն է խուլ, մըրափած վըշշում:
Եվ ո՞վ կըլինի գարթուն այս ժամին .
Քընած է աշխարհ, քընած է քամին .
Անքուն չարքերը չեն միայն քընած,
Վըխտում են ուրախ՝ ձորերը բըռնած,
Խավարում կազմած դիվական հանդես,
Վազում, վազվըզում ըստվերների պես,
Մինչև որ մենակ մի մարդ կըզըտնեն,
Ճիչով-քրքիջով . . . փարախը մտնեն . . .

Աչքերը հանգչող կըրակին հառած՝
Ծանրը է շնչում հովիվն ահառած,
Ու վայրի հոգին լեռնական մարդու
Ալեկոծում է կասկածն ահարկու:
— Չէ՛, քամին էր էն . . . էն գիլի շըվաք . . .

Էն աստղերն էին աչքերի տեղակ,
Որ լիսածակից ներս էին ընկել . . .

Ուզում էր վերև մըտիկ տա մեկ էլ՝
Ու սիրտ չի անում:

Ականջ է դընում . . .

Գալիս են կըրկին թեթև, կամացուկ
Դըռան ետևից փրսփըսում ծածուկ.

— Էստեղ է նա,

Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛ .

Տե՛ւ-տե՛ւ, տե՛ւ-տե՛ւ .

Նայիր էսպե՛ւ,

Մըտիկ արա՛,
Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛ . . .

Սաքոն շարժվեց փըշաքաղած,
Դեպի շենքը նայեց, դողաց . . .
Շըրը՛ իսկ . . . հանկարծ դուռը բացվեց,
Թուրք կանանցով տունը լըցվեց,
Տունը լըցվեց թուրք կանանցով,
Ճիչ-գոռոցով, հըռհըռոցով . . .

VI

Ահռելի ձոր է: Մի կըտոր լուսին
Նայում է գաղտուկ, թաքչում ամպերում:
Էն մութ, ահավոր գիշերվա կիսին
Վազում է Սաքոն Լոռու ձորերում:
Չարքերը ընկած նըրա ետևից,
Հերարձակ խըմբով, ճիչ-աղաղակով՝
Հասնում են մեջքին, բռնում են թևից,
Ձարկում են, զարկո՛ւմ օձի մըտրակով . . .
Քաջքերն էլ այրից գուննա-դըհովով
Ճըչում են, կանչում ծանոթ ձայներով.

— Սաքո՛, Սաքո՛, մեզ մոտ արի,
Արի մեզ մոտ հարսանիք,
Տե՛ս՝ ինչ ուրախ պար ենք գալի՝
Սիրո՛ւն, ջահել հարսն-աղջիկ:

Ինձ մոտ արի՝ ձվածեղ անեմ . . .
Ինձ մոտ արի՝ բլիթ տամ . . .
Ես քու հոքիրն . . . ես քու նանն եմ . . .
Ես էլ ազիզ բարեկամ . . .

VII

Սաքո՛, Սաքո՛, մեզ մոտ արի,
Էս աղջիկը, տե՛ս, ինչ լավն ա . . .
Տե՛ս, ինչ ուրախ պար ենք գալի.
Տարա-նի-նա՛ . . . տարա-նա-նա՛՛ . . .

Այնինչ Դեբեդից այբեր են թռչում,
Ալիքներն ելնում, ալիքներն ուռչում,
Խավարի միջին ծրվում են կայտառ՝
— Բըռնեցե՛ք, փախա՛վ Սաքոն խելագար . . .

1889-1902